

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.10806418>

Accepted: 10.03.2024

Madde Bağımlılığına Şema Terapi Uygulanması Üzerine Sistemik Derleme

Systematic Review On The Implementation Of Schema Therapy Of Substance Abuse

Sıla DEREBAŞI

Yakın Doğu Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
siladerebasi5686@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0004-1027-9030>

Meryem KARAAZİZ

Yakın Doğu Üniversitesi, Fen ve Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
meryem.karaaziz@neu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0085-612X>

Özet

Bu derleme çalışmasının amacı madde bağımlılığı olan bireylerde Şema terapisinin kullanımını incelemektir. Yapılan bu çalışmada sistematik derleme yöntemi kullanılmış olup saha çalışması ya da herhangi bir ölçek kullanılmamıştır. Sadece İngilizce dilinde ele alınan çalışmalar 2015-2023 yılları arasındadır. Bu çalışmalar araştırma makalelerinden oluşmaktadır. Bu derleme çalışması Şubat, 2023 ve Haziran, 2023 olmak üzere iki aşamada gerçekleşmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda 4 çalışma ele alınmıştır. Ele alınan bu 4 çalışma sonucunda Şema terapinin madde bağımlılığı üzerinde etkili bir tedavi yöntemi olduğu görülmüştür. Şema terapi, madde bağımlılığı olan bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılamalarına ve olumsuz şemaları yeniden yapılandırarak sağlıklı bir yaşam tarzı oluşturmalarına yardımcı olan etkili bir tedavi yöntemidir.

Anahtar Kelimeler: Bağımlılık, Madde Bağımlılığı, Şema Terapi

Abstract

The purpose of this review study is to examine the use of schema therapy in individuals with substance abuse. In this study, the systematic review method was used, and no field study or any scale was used. Only the studies handled in English are between the years 2015-2023. These studies consist of research articles. This compilation study was carried out in two stages as February, 2023 and June, 2023. As a result of the literature review, 4 studies were discussed. As a result of these 4 studies, it was seen that schema therapy is an effective treatment method on substance addiction. Schema therapy is an effective treatment method that helps individuals with substance addiction meet their emotional needs and create a healthy lifestyle by restructuring negative schemas.

Keywords: Addiction, Substance Abuse, Schema Therapy

1. Giriş

Dünyada psikoaktif maddelerin kullanımını giderek artmaktadır. Bu kullanılan maddeler insanlığın toplumdaki konumunu etkilemektedir. Aynı zamanda insan sağlığını etkileyerek ölümle sonuçlanabilecek hastalıklara da yol açmaktadır. Psikoaktif maddeler tek kullanımda bağımlılık yaratıcı özelliğinden dolayı paranın değeri de önemli yer tutmaktadır. Bağımlılık yaratan maddelerin genç yaşlarda başlanıldığı varsayılırsa bu durum için önleme çalışmalarının bir an önce başlatılması gerekmektedir. Çünkü bu maddeler hem gençlerin geleceğini hem de toplumun geleceğini çok büyük oranda etkilemektedir (Çakıcı ve ark., 2014).

Bağımlılık, fiziksel ve psikolojik açıdan bireye zarar verdiği bilinmektedir. Fakat bu zarara rağmen bir nesneye, kişiye ya da varlığa karşı konulamaz bir arzu duyulması olarak tanımlanabilmektedir. Bağımlılık, fiziksel bağımlılık ve psikolojik bağımlılık olmak üzere ikiye ayrılır. Psikolojik bağımlılık, kişinin duygusal açlığını doyumlamak adına haz ve doyum alması olarak madde kullanması şeklinde tanımlanabilmektedir (Karakuş ve ark., 2021).

Bağımlılık, maddenin asıl kullanım amacı dışında ve o maddeye karşı toleransın gelişmesi, gelişen bu tolerans sonucunda her kullanımda ölçüsünün artırılmasıyla devam eden bireyin hayatında işlevselliğini bozmasıyla süregelen, kullanılan maddenin ölçüsünün azaltılması ya da kullanılmaması durumunda yoksunluk belirtilerini göstermesiyle ortaya çıkan tablodur (Uğurlu, Şengül ve Şengül, 2012). Bireyler kaygılı oldukları anlarda yaşadıkları kaygıyı minimuma indirmek, stres faktörünü ortadan kaldırmak ve özellikle daha mutlu hissederek rahatlamak için bağımlılık yapıcı maddeleri kullanmak isterler (Karakuş ve ark., 2021).

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

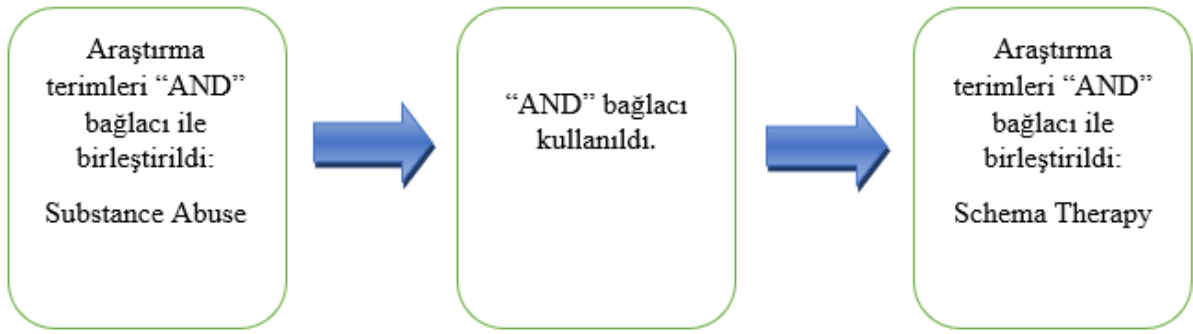
Yapılan bu çalışmada sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Herhangi bir saha çalışması ya da ölçek kullanılmamıştır. Doküman inceleme yöntemiyle nitel bir araştırma yapılmıştır. Sistematik derleme, belirlenen bir araştırma sorusuna yanıt bulabilmek amacıyla araştırma sorusunu içeren ilgili çalışmaların daha önceden belirlenen kriterler çerçevesinde birleştirilerek sentezlenmesidir (Yılmaz, 2021).

2.2. Tasarım

Bu çalışma sürecinde makalelerin tanımlanması ve seçilmesi gibi tüm detaylar PRISMA (Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler için Tercih Edilen Raporlama Öğeleri) yönergelerinden faydalanılarak yürütülmüştür (Yılmaz, 2021).

2.3. Literatür Araştırması

Araştırmada 2015'den 2023 yılına kadar olan Google Akademik veri tabanından İngilizce olarak yayınlanmış, ilgili anahtar kelimelerle özet ve tam metnine ulaşılabilen araştırma makaleleri değerlendirilmiş olup, gözden geçirme sürecinde tutarlılığı sağlayabilmek için başlıktaki kelimelere yönelik basit bir arama algoritması uygulanmıştır. Araştırmacıdan kaynaklanabilecek hataları en az düzeyde tutabilmek için çalışmaların başlık ve özet kısımları uygunluk yönünden ilk olarak Şubat 2023 ve ikinci olarak Mayıs 2023'de sistemli bir şekilde incelenmiştir. Çalışmaların özetinde ve başlığında yeterli bilginin olmadığı durumlarda, gerekli verilere tam metinden ulaşılmış ve değerlendirilmiştir. Reddedilmiş çalışmalar ayrı ayrı kaydedilmiş olup dışlanma nedenleri gösterilmiştir. İnceleme aşamasında kullanılmış olan arama terimleri şunlardır:

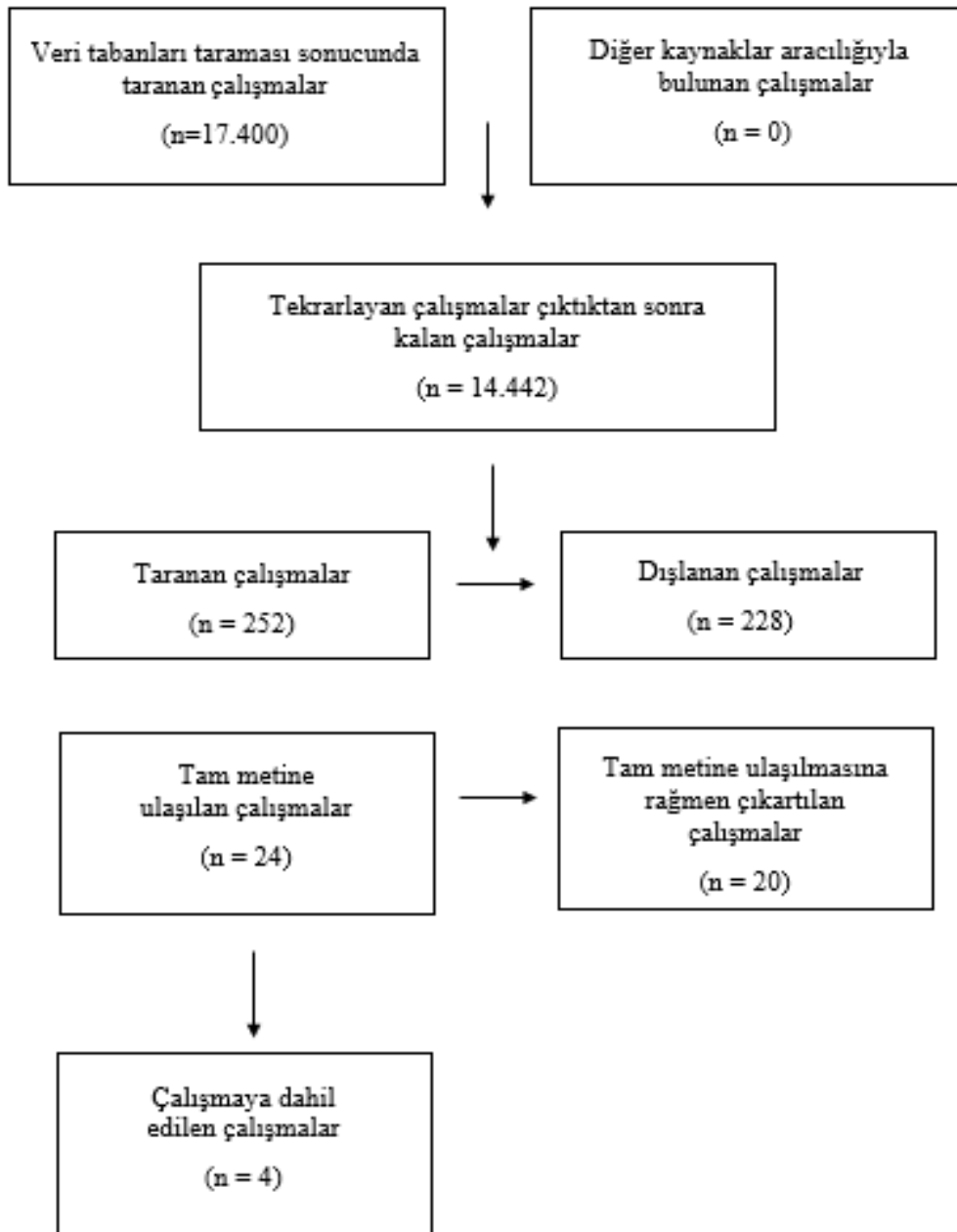
Şekil 1. İnceleme sürecinde kullanılan arama terimleri.

Tablo 1. Araştırmaya dahil edilme ve dışlama kriterleri.

Dahil Etme Kriterleri	Dışlama Kriterleri
<ul style="list-style-type: none"> ✚ Madde bağımlılığı ve Şema Terapi tedavisi ile ilgili konuları ele alan çalışmalar; Google Akademik veri tabanında kullanılan İngilizce makaleler; Konuyla ilgili araştırma makaleleri. 	<ul style="list-style-type: none"> ✚ Gri edebiyat, tezler, kitaplar, olgu sunumları, kohort tasarımına sahip el yazmaları; ✚ Çalışma protokolleri, kurumsal raporlar veya yerel veya endekslenmemiş dergilerden veya kitaplardan metinler; İngilizce dili dışındaki kaynaklar.

3. Bulgular

Çevrimiçi olarak, sadece Google Akademik veri tabanında yapılmış olan taramada, substance abuse and schema therapy başlığı ile 17.400 çalışmaya ulaşılmış olup, bu çalışmalar arasında 252 tanesi taranmış ve içeriğe uygun olmayan çalışmalar dışlanmıştır. 2015-2023 yılları arasında uygun olan yalnızca 4 keşişen çalışma değerlendirmeye alınmıştır. Bu çalışmaların hepsi İran’ da yapılmıştır. 4 keşişen çalışmanın içinde 2015 yılından iki tane, 2017 ve 2023 yıllarından birer tane çalışma bulunmuştur. Bu çalışmaların hepsi Şema Terapisinin madde bağımlılığını nasıl tedavi ettiği üzerinde durmuştur. Şekil 2’ de çalışmaya dahil edilen çalışmalar PRISMA akış diyagramı şeklinde verilmiştir. Araştırmada yer alan arama kriterlerine uymayan, psikofarmakolojik araştırmalar, olgu sunumları ve takip çalışması olmayan çalışmalar tam metinlerine ulaşılmasına rağmen dışlanmıştır.

Şekil 2: Çalışmanın PRISMA akış diyagramı

Hosseiniyard ve Kavian(2015) madde bağımlılığını problemin yalnızca madde kullanımıyla alakalı olmadığını ve esasta kişi ile madde bağımlılığı arasındaki ilişki olduklarını savunmaktadırlar. Bu konu dâhilinde yürüttükleri araştırmada İran'ın Kerman şehrinde afyon ve uyarıcılara bağımlı erkeklerde erken dönem uyumsuz şemaları, bağlanma biçimleri ve baş etme biçimlerini karşılaştırmayı amaçlamaktadırlar. Bu çalışmada Kerman'daki bağımlılık tedavisi kliniklerine başvuran 75 afyon bağımlısı erkek ve 75 uyarıcı bağımlısı erkek olmak üzere toplamda 150 hasta katılımcıdan oluşmaktadır. Afyon ulanan hastaların yaş ortalaması $27,9 \pm 3,35$, uyarıcı madde kullanan hastaların yaş ortalaması $25,6 \pm 34,1$ (18-60 yaş)'tır. Katılımcılara Young Şema anketi-kısa formu (YSQ-SSF), yetişkin bağlanma ölçeği (AAS) ve Young başa çıkma biçimleri anketi (YCSQ) uygulanmıştır. Araştırma verileri t-testi ve SPSS yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre afyon ve uyarıcı madde bağımlısı erkeklerde erken dönem uyumsuz şemalar ile başa çıkma tarzları arasında fark olmadığını göstermiştir. Fakat afyon ve uyarıcı madde bağımlısı erkeklerde bağlanma biçimleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Uyarıcıya bağımlı erkeklerde kaçınan ve kararsız tarzların ortalama puanları yüksek çıkmıştır. Madde bağımlılığı hastalarında erken dönem uyumsuz şemaların bilinmesi, bağlanma biçimleri ve baş etme biçimleri arasındaki farkların bilinmesi, madde bağımlılığında tedavi edici etkiye sahip olduğunu göstermiştir (Hosseiniyard ve Kavian, 2015).

Karami ve ark. (2015) erken dönem uyumsuz şemalar ve madde bağımlıları üzerine yürüttükleri çalışmada madde bağımlılığı tedavi merkezlerinden (Metadon Bakım Terapi Merkezleri), bağımlılık tedavi kamplarına başvuran kişiler arasından örnekleme yoluyla madde bağımlılığı tedavi merkezlerine başvuran 91 afyon ve 24 uyarıcı madde kullanıcısı olmak üzere 115 madde bağımlısı seçilmiştir. Bu yürütülen tanımlayıcı karşılaştırmalı araştırmada Demografik Bilgiler Anketi ve Young Şema Ölçeği Kısa Formu (YSQ-SF) kullanılmış olup veri analizi, ANOVA ve T-testi ile yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre afyon ve uyarıcı madde kullanıcıları arasında zarara veya hastalığa karşı savunmasızlık, ağına düşme, boyun eğdirme, duygusal ketleme, yetkilendirme, yetersiz özenetim/özdisiplin, duygusal yoksunluk, sosyal yalıtım, kusurluluk, başarısızlık/utanç ve bağımlılık şemaları aktiftir. Terk etme, güvensizlik ve amansız standartlar boyutları dışındaki tüm şemalarda opiyat kullananların madde kullananlara göre ortalama puanları daha yüksek çıkmıştır. Uyarıcı madde kullananların daha erken dönem uyumsuz şemaları vardır ve daha büyük bir psikolojik savunmasızlık riski altında oldukları görülmüştür (Karami ve ark., 2015).

Yazdi Nezhad ve Abdullahi(2017) madde bağımlılığı uyumsuz şemaları ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmada

tanımlayıcı korelasyonel bir yöntem kullanılmıştır. Katılımcılar 2016 yılında tedavi için devlet ve hükümet dışı kamplara başvuran Rafsanjan'daki madde bağımlısı kişilerden oluşan bu çalışmada, madde bağımlısı 120 evli birey (afyon, eroin, cam) kasıtlı olarak numune olarak seçilmiştir. Katılımcılara 75 maddelik genç uyumsuz şemalar anketi kısa formu (YSQ-SF) uygulanmıştır. Veri analizleri için ANOVA kullanılmıştır. Sonuçlar, dışadönüklük ile bağımlılığın dört yordayıcısı olan yakalanma, tutma ve salıverme arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu ve açıklık ile güvensizlik ve itaatin iki yordayıcısı arasında anlamlı ve negatif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Uyum, güvensizlik, kusur ve duygusal yoksunluğun üç yordayıcısı ile anlamlı bir negatif ilişkiye sahiptir. Ek olarak, vicdanlı olmanın bağımlı değişkeni, duygusal yoksunluk, kusur ve sosyal izolasyonun üç yordayıcısı ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu ve ayrıca, uyumsuz şemalar ile nevroz ve duygusallığın dört yordayıcısı arasında anlamlı bir pozitif ilişki gözlenmiştir. Uyumsuz erken şemaların yaşamın ilk yıllarında olduğu göz önüne alındığında, bu düşüncelerin insanların kırılganlığında önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu nedenle madde bağımlılarına yönelik koruyucu yöntemler ve tedavi programlarının planlanmasında bu yaklaşımların ve düşünsel temellerin dikkate alınması önem arz etmektedir. Bu nedenle, kişilik özellikleri ve erken dönem uyumsuz şemalar, bağımlılığa eğilimin artması veya azalması konusunda uygun belirleyicilerdir (Yazdi Nezhad ve Abdullahi, 2017).

Salasi, Ramizani ve Cihan (2023) metadon idame tedavisi gören bağımlılarda şema terapinin utanç ve özeleştirme duyguları üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışma, kontrol gruplu üç aylık izlemeli yarı deneysel ön test-son test olacak şekilde tasarlanmıştır. İstatistiksel popülasyon 2021-2022 yılları arasında Tahran'ın 5. Bölgesindeki tüm bağımlılık tedavisi kliniklerini içermektedir. Bu klinikteki hastalar metadon ile idame tedavisi görmektedir. Katılımcılar rastgele örnekleme yöntemiyle 30 kişi seçilmiş olup test ve kontrol grubu için 15'er kişilik iki gruba ayrılmıştır. Şema terapi tedavisinin müdahale oturumlarında Young(1999) protokolü kullanılmış olup kendini eleştirme ve utanma ölçekleri uygulanmıştır. Varyans analizi tekrarlanan ölçümler, Post hoc Benferoni testi ve Spss26 yazılımı veri analizinde kullanılmıştır. Bu çalışmada şema terapi uygulanan deney grubunda kendini eleştirme, utanma ve bileşenlerinin son test ve izleme puanlarının ön test puanlarına göre anlamlı düzeyde düştüğünü göstermiştir. Bu bulgulara göre şema terapinin başlangıçtaki olumsuz şemaları yeniden yapılandırarak ve gözden geçirerek idame tedavisi gören bağımlılarda kendini eleştirme ve utanma gibi olası psikolojik sorunları azalttığı söylenebilir (Salasi, Ramizani ve Cihan, 2023).

Tablo 2: Madde Bağımlılığı Tedavisinde Şema Terapisinin Kullanılması

Yazar/Yıl/Ülke	Araştırma Tasarımı	Örneklem	Ölçekler	Müdahale	Sonuçlar
Hosseinifard ve Kaviani/2015/İran	Tanımlayıcı karşılaştırma	150 hasta (75 afyon bağımlısı erkek ve 75 uyuşturucu bağımlısı erkek)	Young şema anketi-kısa formu (YSQ-SF), yetişkin bağlanma ölçeği (AAS) ve Young başa çıkma stilleri anketi (YCSQ)	Madde bağımlılığı tanı ve tedavisinde Şema Terapi uygulanması	Afyon ve uyarıcılarla bağımlı erkeklerde erken dönem uyumsuz şemalar ile başa çıkma tarzları arasında fark olmadığını göstermiştir. Uyarıcıya bağımlı erkeklerde kaçınan ve kararsız tarzların ortalama puanları daha yüksektir. Madde bağımlılığına sahip bireylerde erken dönem uyumsuz şemalar mevcutsa Şema Terapi önermesi yapılmıştır.
Karami ve ark./2015/İran	Tanımlayıcı karşılaştırma	115 madde bağımlısı	Demografik Bilgiler Anketi ve Young Şema Ölçeği Kısa Formu (YSQ-SF)	Erken uyumsuz şemalar, madde bağımlılığı bozukluğu için bir psikopatoloji ve tedavi yöntemi olarak kullanılması	Uyarıcı madde kullananların daha erken dönem uyumsuz şemaları vardır ve daha büyük bir psikolojik savunmasızlık riski altında oldukları görülmüştür. İlave olarak klinisyenlere ilgili erken dönem uyumsuz şemalarla çalışma önerisinde bulunulmuştur.
Yazdi Nezhad ve Abdullahi/2017/İran	Tanımlayıcı korelasyonel	120 evli madde bağımlısı birey	Young şema anketi-kısa formu (YSQ-SF)	120 evli madde bağımlısı bireyin, Young Şema Anketi-Kısa Formu vasıtasıyla 15 erken dönem uyumsuz şemanın	Kişilik özellikleri ve erken dönem uyumsuz şemalar, bağımlılığa eğilimin artması veya azalması konusunda uygun belirleyiciler

				değerlendirilmesi ve ölçülmesine yönelik müdahalede bulunulmuştur.	olduğu görülmüştür. Madde bağımlılığına sahip bireylerde erken dönem uyumsuz şemalar mevcutsa Şema Terapi önermesi yapılmıştır.
Salasi, Ramizani ve Cihan/2023/İran	Yarı deneysel	30 hasta	Young(1999) protokolü kullanılmış ve veri toplama aracı olarak kendini eleştirme ve utanma ölçekleri kullanılmıştır	Ön test, son test, kontrol gruplu 3 aylık izleme	Şema terapinin başlangıçtaki olumsuz şemaları yeniden yapılandırarak ve gözden geçirerek idame tedavisi gören bağımlılarda kendini eleştirme ve utanma gibi olası psikolojik sorunları azalttığı söylenebilir

4. Tartışma

Bu sistematik derleme çalışmasında madde bağımlılığı olan bireylerde Şema terapisinin ölçeklerle etkilerini araştıran araştırma makaleleri dahil edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, sistematik derleme yöntemi ile madde bağımlılığı olan bireylerde Şema Terapisinin kullanılması hakkında alan yazın taraması ve inceleme yapmaktır. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre Şema terapinin başlangıçtaki olumsuz şemaları yeniden yapılandırarak ve gözden geçirerek madde bağımlılığı tedavisinde etkili sonuç alacağı görülmüştür. Şema Terapi, kişinin zorlu yaşam deneyimleri, inançları ve düşünceleri hakkında farkındalık kazandırarak başa çıkmasına sağlar. Bu sayede kişinin madde kullanımına yönelik olumsuz davranış kalıplarını değiştirmek kolaylaşır. Şema terapinin madde bağımlılığı olan bireylerde tedavi amaçlı kullanılan terapi çeşidi olduğu savunulabilir. Şema terapisinin madde bağımlılığı üzerindeki etkilerini araştıran çalışmaları karşılaştıracak olursak; 2015 yılında afyon ve uyarıcılara bağımlı 150 hasta üzerinde yapılan çalışmada YSQ-SF, AAS, YCSQ ölçekleri kullanılarak tespit edilen madde bağımlılığının tanı ve tedavisinde Şema Terapinin önemini vurgulamaktadır (Hosseinfard ve Kaviani, 2015). 2019 yılında yayımlanan bağımlılık kavramının pozitif psikoterapi perspektifinden değerlendirme çalışmasında madde bağımlılığını klinik tabloda semptomun işlevselliğini ve kişinin baş etme biçimi olarak yorumlanmıştır. Pozitif psikoterapi, madde bağımlısı olan kişilerin baş etme yeteneklerini ortaya çıkararak sözleşme çalışmasıyla kişinin kendi kendine tedavi sürecini başlatmış olmasıdır. Kişinin denge modelindeki alanlarını eşit dağılacak şekilde sağlıklı yeni aktiviteler eklenerek teşvik edilmesinin sağlanması ve bu problemin çözümü için bireysel ve grup terapilerinde tekniklerin öğretilmesi faydalı olacağını savunmaktadır (Karaaziz ve Çakıcı, 2019).

2015 yılında 115 madde bağımlısı ile yapılan çalışmada demografik bilgiler anketi ve YSQ-SF ölçekleri uygulanarak uyarıcı madde kullananların erken uyumsuz şemaları

keşfedilmiş olup psikolojik savunmasızlık riski altında oldukları görülmüştür. Madde bağımlılığı tedavisinde erken dönem uyumsuz şemalar bir psikopatoloji ve tedavi yöntemi olarak görülmüştür (Karami ve ark., 2015). 2013 yılında 97 madde bağımlısı ile yapılan çalışmada 4 haftalık yatılı madde kullanımı tedavi programından sonra erken dönem uyumsuz şemaları incelemiştir. Bulgulara göre erken dönem uyumsuz şemaların kısa süreli madde kullanım tedavisi sırasında değiştirebileceğini ve madde kullanımına müdahale programlarının önemli bir bileşeni olabileceğini göstermiştir. Bu sonuçlar, madde bağımlılığı tedavisinde şemaların belirlenmesinin ve tedavi edilmesinin önemini vurgulamaktadır (Shoray ve ark., 2013).

2017 yılında 120 evli madde bağımlısı bireyle yapılan çalışmada YSQ-SF ölçeği kullanarak kişilerin kişilik özelliği ve erken dönem uyumsuz şemaların aktifliğinin bağımlılığının artması veya azalması konusunda uygun belirleyiciler olduğu saptanmıştır. Madde bağımlılığına sahip bireylerde erken dönem uyumsuz şemalar mevcutsa Şema Terapi önermesi yapılmıştır (Yazdi Nezhad ve Abdullahi, 2017). 2019 yılında 18 yaş üstü, madde kullanımını bırakmış ve tedavi aşamasında olan bir katılımcı ile yapılan Ekim 2018-Şubat 2019 tarihleri arasında olmak üzere 9 görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular aile ile kurulan ilişki ve bağlanma biçiminin madde kullanımının üzerinde etkili olduğudur. Arkadaş çevresiyle beraber başladığı madde ise psikolojik olarak hissettiği eksik nesne olarak giderilmesidir. Olguda gerçekleşen analiz doğrultusunda bağımlının eşiyile daha sıkı bir ilişki kurarak kendi hayatında olumlu adımlar atmıştır (Türkal, 2019).

2023 yılında 30 hasta üzerinde yapılan, kontrol gruplu üç aylık izlemeli yarı deneysel ön test-son test olacak şekilde tasarlanan çalışmada Şema terapi uygulanmış ve başlangıçtaki olumsuz şemaları yeniden yapılandırarak bağımlılarda kendini eleştirme ve utanma gibi olası psikolojik sorunları azaltmıştır (Salasi, Ramizani ve Cihan, 2023). 2017 yılında 24 hasta üzerinden yapılan deney ve kontrol gruplu ile ön-test, son-test modeline dayalı çalışmada madde kullanan ve tedavi gören gençlerin relaps eğilimlerini azaltmak için bilişsel davranışçı grup terapisi uygulanmıştır. Çalışmada madde bağımlılığı tedavisi almış deney grubu katılımcılarında bilişsel davranışçı grup terapisi sonrası madde kullanma isteği ve madde kullanma olasılığı puanlarında anlamlı bir düşüş olduğu, kontrol grubunda ise anlamlı bir değişim olmadığı bulunmuştur. Bu sonuçlar, bilişsel davranışçı grup terapisinin madde bağımlılığı tedavisi için etkili bir terapi yöntemi olduğunu göstermektedir (Avcı, 2018).

5. Sonuç Ve Öneriler

Madde bağımlılığı, kişinin madde kullanımı sebebi ile beden ve ruh sağlığını, aile ortamını etkileyecek düzeyde madde alması; maddeye karşı engellenemeyen bir istek duymasıdır. Madde kullanmadığı süreçlerde yoksunluk belirtileri göstermekle birlikte zaman içerisinde dozunu artırarak günün büyük bölümünü maddeyle geçirir. Bağımlılığın gelişmesi, kullanılan maddenin türüne, saflık oranına ve kullanım süresine bağlı olarak değişmekle birlikte, kişinin kişilik özellikleri de bağımlılığın gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Bazı kişilik özellikleri bağımlılık riskini arttırabilmektedir. Aynı zamanda madde kullanan kişinin madde kullanma sebeplerini belirlerken kişiyi bu sebeplere itecek psikolojik durumunu da tespit etmektir. Bağımlılık geliştirme riskini belirleyen çevresel faktörler de eşit derecede önemli yer tutmaktadır. Maddeyi deneyimleme süreci kişiden kişiye farklılık gösterse de bazı durumlarda aynı noktada birleşmektedir. Madde bağımlılığı olan kişilerin tedavisinde hem psikolojik hem de ilaç tedavisinin etkili olduğu görülmüştür. Madde bağımlılığı, diğer sağlık sorunlarına göre farklılık gösterdiği yönleri vardır. Diğer psikolojik rahatsızlıklara göre madde bağımlılığı kişinin kendi seçimiyle kullanmaya başlamasıyla bu davranışı gösterir. Bu olumsuz davranışın ortadan kaldırılmasına yönelik bir takım terapi yöntemleri mevcuttur. Bu terapi yöntemlerinden bir tanesi de Şema terapisi. Şema terapi, madde bağımlılığından kurtulmak

için doğrudan bir tedavi yöntemi değildir. Ancak, madde bağımlılığı olan bireylerin duygusal ihtiyaçlarını karşılayarak ve olumsuz şemalarını yeniden yapılandırarak, sağlıklı bir yaşam tarzı oluşturmalarına yardımcı olmaktadır.

Bulunan 4 çalışmanın sonuçlarına bakıldığında Şema terapisinin madde bağımlılığı olan kişiler üzerinde etkili bir tedavi yöntemi olduğu anlaşılmaktadır. Ancak madde bağımlılığından kurtulmak için doğrudan bir tedavi yöntemi değildir. Türkiye’de madde bağımlılığı yaygın bir sorundur ancak madde bağımlılığı ve Şema terapi üzerinden yapılan çalışmalar oldukça yetersizdir. İran’ da madde bağımlılığı ve şema terapi üzerinde yapılan çalışmalar mevcuttur. İran, madde bağımlılığı sorunuyla mücadele etmek için birçok program ve tedavi merkezi oluşturmuştur. Literatüre bakıldığında da Şema terapi, İran’da da uygulanan bir terapi yöntemidir. Ülkemizde de Şema terapi ile ilgili çalışmalar daha fazla yapıлып, şema terapisinin günümüzdeki kullanımından daha yaygın hale gelebilir. İlave olarak klinisyenler de şema terapisini kullanarak madde bağımlılığı olan kişilerin erken dönem uyumsuz şemalarla çalışması tedavisi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Avcı, E. (2018). *Madde Bağımlılığı Tedavisi Görmüş Bireylerde Bilişsel Davranışçı Grup Psikoterapisinin Relaps Eğilimi Üzerindeki Etkisinin Sınanması*. (Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Çakıcı, M., Çakıcı, E., Karaaziz, M., Tutar, N., & Eş, A. (2014). KKTC’de Psikoaktif Maddelerin Kullanım Yaygınlıkları ve Risk Etkenleri. *Bağımlılık Dergisi* 2014; 15 (4): 159, 166.
- Hosseinfard S. M. & Kaviani N. (2015). Comparing the Early Maladaptive Schemas, Attachment and Coping Styles in Opium and Stimulant Drugs Dependent Men in Kerman, Iran. *Addict Health*, 7(1-2), 30-36.
- Karaaziz, M., & Çakıcı, E. (2019). Bağımlılık Kavramının Pozitif Psikoterapi Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 20, 108-111.
- Karakuş, B. N., Özdengül, F., Görmüş, Z. I. S., & Şen A. (2021). Bağımlılık Fiziopatolojisine Genel Bakış. *KTO Karatay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(3), 158-166.
- Karami, Z., Massah, O., Farhoudian, A., & Oji, A. (2015). Early Maladaptive Schemas in Opiate and Stimulant Users. *Iranian rehabilitation journal*, 13(2), 10-15.
- Salasi, B., Ramezani, MA ve Jahan, F. (2023). Metadon İdame Tedavisi Gören Bağımlılarda Şema Terapinin Özeleştirici ve Utanç Üzerindeki Etkisinin Araştırılması. *Journal of Psychological Science*, 22 (121), 153-169.
- Shorey, R. C., Stuart, G. L., Anderson, S., & Strong, D. R. (2013). Changes in Early Maladaptive Schemas After Residential Treatment for Substance Use. *Journal of clinical psychology*, 69(9), 912-922.
- Türkal, H. (2019). *Madde Bağımlılığında Nesne Kavramının Psikanalitik Kuramla İncelenmesi: Bir Olgu Sunumu* (Master Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Yazdi Nezhad, FA ve Abdullahi, R. (2017). Uyuşturucu Bağımlılarında Uyumsuz Şemalar ve Kişilik Özelliklerinin Değerlendirilmesi. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 6 (2), pp-195.
- Yılmaz, K. (2021). Sosyal Bilimlerde ve Eğitim Bilimlerinde Sistemik Derleme, Meta Değerlendirme ve Bibliyometrik Analizler. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 1457-1490.